

Ciekawostkę stanowi również „Jeniec”, tygodnik polskiego obozu jenieckiego w Celle z 1916 r.

Część ekspozycji poświęcono tragicznym skutkom wojny. Wystawione w niej zostały m.in.: karta meldunkowa zmobilizowanego w grudniu 1914 r. Floriana Manczaka, który zmarł w szpitalu wojskowym w 1918 r., lista poległych parafian ewangelickiego kościoła św. Krzyża w Poznaniu, potwierdzenie przyjęcia zawiadomienia o śmierci syna.

Na wystawie umieszczono także odpis rozkazu armii rosyjskiej nadający Order św. Jerzego za odwagę żołnierzowi rosyjskiemu Porfiremu Panasjukowi.

Ciekawym eksponatem jest list Henryka Sienkiewicza z 1916 r. do Zarządu Rady Narodowej w Poznaniu, zawierający podziękowania za połączenie obchodów jego urodzin z pomocą dla bezdomnych ofiar wojny.

Uzupełnieniem wystawy są interesujące fotografie: z frontu w Besarabii, z frontu Toboły-Brody oraz ze szpitali wojennych.

Georg von Hantelmann, as lotnictwa niemieckiego, urodzony w Rokietnicy koło Poznania, i Lothar von Arnauld de Perier, niemiecki as wojny podwodnej, urodzony w Poznaniu, są bohaterami kolaży umieszczonych w ostatniej części wystawy, uzupełnionej zdjęciami znanych dowódców z okresu wojny: Ferdynanda Focha, Ericha Ludendorfa, Johna Pershinga, Douglasa Haiga, Aleksego Brusilowa, Karola I Habsburga, Józefa Dowbór Muśnickiego i Józefa Piłsudskiego.

Wystawę zamykają pamiątki z archiwów rodzinnych pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu. Są to: fotografie i pocztówki z frontu zachodniego, łuska naboju, pamiątkowy pierścień. Postanowiliśmy w ten sposób uczcić naszych przodków, którzy byli nieznanymi, cichymi bohaterami, a także ofiarami Wielkiej Wojny.

Wystawę prezentowana jest w holu Archiwum Państwowego w Poznaniu, można ją zwiedzać od 28 czerwca do 31 grudnia 2014 r. w godzinach pracy Archiwum.

Elżbieta Rogal (Poznań)

Nowy rozdział w historii Muzeum Ziemi Wschowskiej

Muzeum Ziemi Wschowskiej powiększyło się o nową przestrzeń ekspozycyjną, w której od początku 2014 r. prezentowane są stałe wystawy. Wschowskie muzeum ma ponad czterdziestoletnią tradycję. Zostało utworzone 1 kwietnia 1968 r. z przekształcenia Izby Pamiątek, założonej 31 stycznia 1965 r. przez prezesa Wschowskiego Towarzystwa Kulturalnego Onufrego Kubickiego

i mieszczącej się w sali gotyckiej wschowskiego ratusza. Uroczyste otwarcie muzeum miało miejsce 22 lipca 1970 r. Na siedzibę muzeum przeznaczono zabytkową, barokową kamieniczkę przy ówczesnym pl. Jedności Robotniczej nr 2 (obecnie pl. Zamkowy 2). W 1975 r. na cele muzealne zaadoptowano kolejne pomieszczenia w sąsiedniej kamienicy nr 3. Od 1983 r. pod opieką Muzeum Ziemi Wschowskiej (dział lapidarium) znajduje się zespół dawnych cmentarzy miejskich z zabytkowym cmentarzem luterańskim z 1609 r. W 2013 r. muzeum powiększyło swoją siedzibę o skrzydło północne dawnej rezydencji jezuickiej.

Nowy rozdział w dziejach Muzeum Ziemi Wschowskiej, związany z powiększeniem przestrzeni ekspozycyjnej, rozpoczął tragiczny pożar budynku dawnej rezydencji jezuitów w maju 2006 r. Wysiłek władz miasta włożony w odbudowę zniszczonego zabytku zakończył się pełnym sukcesem. W latach 2007-2013 prowadzono prace budowlane i konserwatorskie. Od sierpnia 2010 do końca 2011 r. prowadzone były badania architektoniczno-archeologiczne. W ścisłej współpracy z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wypracowano koncepcje odbudowy zabytku z możliwością przeznaczenia na bibliotekę i muzeum. W 2013 r. odrestaurowany obiekt przekazano na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej i Muzeum Ziemi Wschowskiej. 19 października nastąpiło oficjalne jego otwarcie w obecności Elżbiety Polak – Marszałek Województwa Lubuskiego, oraz Barbary Bieliniś-Kopeć – Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Muzeum Ziemi Wschowskiej, dzięki dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w wysokości dwustu tysięcy zł wspartej dotacją celową organizatora (Miasta i Gminy Wschowa) w wysokości stu tysięcy zł, mogło zrealizować projekt aranżacji wyposażenia i przygotować ekspozycję.

Muzeum gromadziło i gromadzi pamiątki związane z regionem w zakresie: archeologii, etnografii, historii i historii sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów królewskiego miasta Wschowy. Posiada także własne zbiory biblioteczne dotyczące wymienionych dziedzin. Obecnie znaczna część zbiorów wschowskiego muzeum, liczącego ponad siedem tysięcy eksponatów, jest prezentowana na stałych ekspozycjach prezentujących dzieje i charakter królewskiego miasta. W siedzibie muzeum przy pl. Farnym 3 znajduje się pięć wystaw stałych. Największa nosi tytuł *Rzemiosło artystyczne i użytkowe – kultura materialna Wschowy i ziemi wschowskiej od średniowiecza do XIX w.* Wschowa, jako jedno z najważniejszych centrów życia gospodarczego średniowiecznej i nowożytnej Polski, zajmowała wiodącą pozycję wśród miast królewskich, rywalizując o prymat pierwszeństwa m.in. z Poznaniem, Warszawą i Krakowem. Wystawa poświęcona jest kulturze materialnej Wschowy i ziemi wschowskiej z podkreśleniem ścisłych jej związków z rozwojem życia społecznego dawnej Rzeczypospolitej, Śląska, Brandenburgii, Saksonii i Prus.

Nawiązaniem do tradycji mennicznych Wschowy, ale także do miejsca, w jakim znajdują się nowe wystawy Muzeum Ziemi Wschowskiej, jest

Gabinet numizmatyczny. To właśnie w budynku obecnego Muzeum do początku XVII w. była czynna miejska mennica wschowska. Sprowadzonym przez proboszcza Karola Łodzię Ponińskiego jezuitom przekazano w 1727 r., za zgodą króla Augusta II, budynek dawnej mennicy przy murach miejskich. Dziś odwiedzający Muzeum mogą obejrzeć kolekcję ponad 160 monet.

Na pierwszym piętrze, w najobszerniejszej sali, znajduje się multimedialna makieta Wschowy, ukazująca układ przestrzenny miasta z drugiej połowy XVIII w. Tu także została zaprezentowana jedna z najcenniejszych kolekcji znajdujących się w zbiorach Muzeum Ziemi Wschowskiej. Tworzy ją zbiór portretów królewskich, które pierwotnie zdobiły ściany sali posiedzeń wschowskiego ratusza, a do muzealnego inwentarza trafiły w połowie lat sześćdziesiątych XX w., kiedy działacze Wschowskiego Towarzystwa Kultury zorganizowali w sali gotyckiej Izbę Pamiątek. Spośród sześciu królewskich konterfektów na tej ekspozycji można obejrzeć trzy (portrety Zygmunta III Wazy, Jana Kazimierza oraz Augusta III). Pozostałe portrety z ratuszowej galerii znajdują się na sąsiednich wystawach: wizerunek Augusta II w sali poświęconej bitwie pod Wschową w 1706 r., natomiast wizerunki pary królewskiej: Augusta III i jego małżonki, ostatniej królowej Polski, Marii Józefy, w tzw. sali saskiej. Ekspozycja poświęcona „królewskości” Wschowy i jej związkom z Koroną, zatytułowana *Na wierność Rzeczypospolitej – królewskie miasto Wschowa – jego rozwój i znaczenie w dziejach państwa polskiego*, gromadzi – obok monarszych portretów i licznych przywilejów wystawionych na rzecz miasta – także najstarsze średniowieczne zabytki, sięgające czasu powstania miasta.

W kolejnej sali pokazano cenne zabytki ilustrujące przebieg i znaczenie bitwy pod Wschową w 1706 r. Ekspozycja *Z Bożą pomocą! – bitwa pod Wschową 1706 – oblicza Wielkiej Wojny Północnej* traktuje o słynnej bitwie stoczonej na przedpolach Wschowy, opisywanej jako jedna z najświetniejszych wiktorii armii szwedzkiej w dziejach, skutkującej m.in. zmianą układu sił politycznych w Polsce i w całym basenie Morza Bałtyckiego. Na ekspozycji, obok cennych zabytków z epoki – np. jednego z najbardziej okazałych i najpiękniejszych eksponatów w zbiorach muzealnych: portretu i epitafium Karola Ludwika von der Osten-Sackena – obejrzeć można multimedialną prezentację wraz z makieta, ukazującą przebieg bitwy pomiędzy korpusami szwedzkim i sasko-rosyjskim.

W bezpośrednim sąsiedztwie, na I piętrze, znajduje się wystawa pt. *Klejnot w Koronie – Wschowa w czasach saskich*. Ekspozycja ta dotyczy dziejów Wschowy jako centrum życia politycznego w okresie panowania królów z dynastii Wettinów. Prezentowane zabytki ukazują pozycję miasta i przypominają najważniejsze wydarzenia związane z pobytami Augusta II i Augusta III we Wschowie, w tym z posiedzeniami senatu Rzeczypospolitej, podejmowaniem poselstw Porty Ottomańskiej i podpisaniem konkordatu ze Stolicą Apostolską. Wystawa wzbogaciła się, w dniu uroczystego otwarcia Muzeum,

8 marca 2014 r., o całopostaciowy portret Marii Józefy, żony Augusta III. Osiemnastowieczna grafika Jeana Daullégo (1703-1763), wykonana według wizerunku królowej pędzla Louisa de Silvestre'a (1675-1760), została przekazana przez burmistrza Miasta i Gminy Wschowa.

W barokowym kamieniczkach przy pl. Zamkowym 2-3 – dotychczasowej siedzibie Muzeum – zorganizowano wystawę pt. *Soli Deo Gloria – protestanckie dziedzictwo kulturowe ziemi wschowskiej w XVI-XVIII wieku*. Ukazuje ona historię miasta jako ważnego centrum intelektualnego i ośrodka myśli protestanckiej. Ziemia wschowska była miejscem schronienia, wolności i tolerancji dla licznych religijnych uchodźców z pobliskiego Śląska oraz głębi Rzeszy, zmuszonych do szukania nowego domu. Ekspozycję tworzą przedmioty pochodzące z dawnych kościołów ewangelickich, w tym elementy wyposażenia, a także portrety trumienne, tablice epitafijne i tarcze herbowe miejscowej szlachty dysydenckiej. Wystawę wzbogacają m.in. pamiątki związane z obrzędami pogrzebowymi protestanckiej szlachty zamieszkującej ziemię wschowską w XVII-XVIII w. Cenne zabytki pochodzą z krypty grobowej Zofii z Ujejskich Radomickiej, odnalezione zostały podczas prac archeologicznych prowadzonych w staromiejskim kościele ewangelickim Kripplein Christi we Wschowie. Jest to zespół tkanin oraz srebrnych, częściowo złożonych okuć trumiennych. Prezentowane są także epitafia, portrety trumienne i tarcze herbowe związane z rodzinami Szlichtyngów, Radlic-Haza, Gruszczyńskich, Mielęckich i Potworowskich. Całości dopełniają mieszczzańskie, barokowe epitafia, elementy wyposażenia z kościoła Żłóbka Chrystusa i portrety wschowskich pastorów, będące symbolem pozycji i zamożności wschowskich mieszczan.

Portrety trumienne wraz z zespołami blach herbowych odzyskały swój blask w wyniku prac konserwatorskich, wykonanych dzięki dofinansowaniu z ministerialnego programu Dziedzictwo kulturowe – priorytet: Wspieranie działań muzealnych. Zabiegom konserwatorskim poddano ogółem 47 zabytków stanowiących własność Muzeum Ziemi Wschowskiej. W tej liczbie znalazły się m.in.: cenne przykłady rzemiosła artystycznego, wspomniane portrety trumienne, tablice epitafijne i herbowe związane ze szlachtą ziemi wschowskiej oraz wyroby rzemiosła artystycznego, ilustrujące jakość życia w dawnej Wschowie – wywieszka cechu płócienników, wielocyped (bicykl), strzelba, kamienne rzeźby lwów: jeden z herbem Wschowy, drugi z herbem Wettinów, rzeźba Murzynka. Wszystkie te zabytki pochodzą z XVII-XX w.

W tak przygotowanej przestrzeni muzealnej możliwa jest realizacja misji Muzeum Ziemi Wschowskiej, której celem jest poznawać, gromadzić materialne i duchowe dziedzictwo kulturowe historycznej ziemi wschowskiej, chronić je i przybliżać współczesnym oraz przekazać następnym pokoleniom.

Muzeum Ziemi Wschowskiej staje się ważną instytucją kultury w regionie, centrum spotkań ze sztuką, przeszłością, poszukiwań tożsamości ziemi wschowskiej, a także własnej.

Genius Loci Wschowy to pozycja miasta położonego na ważnym trakcie, otwartego dla przybyszów. Podstawy miasta tworzyło mieszczaństwo, a od połowy XIV w., a wzmocniła jego rozwój ranga miasta królewskiego. Żyli tu chrześcijanie (luteranie, katolicy) i Żydzi, ludzie wielu narodowości. Wschowa jest miastem pogranicza stanowiącym przez wieki swoistą bramę Europy. Muzeum Ziemi Wschowskiej ulokowało swe cenne zbiory w obiektach związanych zarówno z dziedzictwem katolickim (rezydencja jezuicka, dawny cmentarz katolicki), jak i luterańskim (Staromiejski Cmentarz Ewangelicki), a także w mieszczańskiej barokowej kamienicy. Prezentacja zgromadzonej kolekcji zbiorów oraz działania wychodzące poza mury siedziby, w przestrzeń miasta i regionu, pozwalają współczesnym zrozumieć *Genius Loci* stolicy ziemi wschowskiej i wyjątkowego skrawka historycznej Wielkopolski.

Marta Małkus (Wschowa)

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu za rok 2013

Archiwum Państwowe w Poznaniu w 2013 r. realizowało zadania określone w art. 28 ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. nr 123 z 2011 r., poz. 698), obejmujące kształtowanie państwowego zasobu archiwalnego, ewidencję, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie i udostępnianie materiałów archiwalnych; kontrolę postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego w archiwach zakładowych, w składnicach akt oraz jednostkach organizacyjnych z powierzonym zasobem archiwalnym; wydawanie uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i reprodukcji przechowywanych materiałów, a także zaświadczeń na podstawie tych materiałów; prowadzenie prac naukowych oraz wydawniczych w dziedzinie archiwistyki i dziedzin pokrewnych; popularyzację wiedzy o materiałach archiwalnych oraz prowadzenie działalności informacyjnej.

Rok 2013 to okres szczególnie ważny dla działalności Archiwum – to czas wprowadzania i utrwalania nowych standardów jakości w działalności archiwalnej, przede wszystkim szerokie otwarcie się na potrzeby użytkowników, usprawnienie dostępu do archiwaliów w ramach zaspokajania informacyjnych potrzeb społeczeństwa. Innym istotnym zadaniem było budowanie wizerunku archiwum jako nowoczesnej i przyjaznej instytucji, aktywnie uczestniczącej w procesie edukacji społeczeństwa otwartego. Przetawione poniżej informacje sprawozdawcze odnoszą się do najistotniejszych zagadnień z działalności poznańskiej placówki w 2013 r. Pełna wersja sprawozdania dostępna